

Návrh zprávy o politické situaci v čs. rozvědce a o plnění jejího akčního programu.

I. Hodnocení politické situace ve složce v období éd ledna do srpna 1968.

Závěry lednového pléna ÚV KSČ byly celkově přijaty v kolektivu rozvědky s plným uspokojením. I když nedostatečnou informovaností a rozdílným přístupem členů ÚV KSČ k výkladu závěrů pléna docházelo k rozdílnému chápání jeho významu, postupně pochopila zdrcující většina pracovníků rozvědky, že význam lednového pléna spočívá v odstranění byrokraticko-centralistického systému řízení strany a státu a v důsledné aplikaci závěrů XX. sjezdu KSSS v čs. podmínkách. Velká většina pracovníků rozvědky odmítla jednostraně negativistické hodnocení předlednového vývoje ve straně a ve státě. Na druhé straně pod vlivem celkové atmosféry ve společnosti a reakce na řadu neřešených problémů na rozvědce v předlednovém období nebyla na březnové stranické konferenci zhodnocena objektivně celková úroveň a problémy stranické práce na rozvědce v předlednovém období, zejména pak uplatňování řady progresivních návrhů ve stranické práci. Současně se již při této příležitosti ukázaly obranářské tendence, charakteristické pro celé další období.

Předlednové období bylo na rozvědce charakterizováno kritikou řady nedostatků, vyplývajících z deformovaného řízení rozvědky ministrem vnitra a podřízením výlučně prvnímu tajemníkovi ÚV KSČ, narůstající nespokojeností složky s využíváním její produkce, s neodpovídajícím společenským postavením a zařazením rozvědky. Na druhé straně byla propracována řada progresivních návrhů k uplatnění a realizaci závěrů 12. a 13. sjezdu KSČ, jako např. návrhy na vytvoření objektivního informačního systému v řízení rozvědky, propracování metodiky plánování, práce s variantami, řešení jednotlivých pracovních problémů apod. Na některé tyto problémy byly diferencované názory, které se však navenek projevíly zejména až po lednu. Z těchto pohledů byly též uvítány závěry lednového pléna, jako skutečnost, která umožňuje realizovat řadu návrhů z minulého období. Šlo zejména o souhrn otázek spojených s racionalizací rozvědné práce, vnějších vazeb a vnitřní organizace rozvědky.

Kolektivu rozvědky se velmi vážně dotkly důsledky nedůsledného odstraňování chyb, odhalených XX, sjezdem KSSS v práci strany vůbec a v aparátu státní bezpečnosti zvláště. V období po lednovém plénu, zejména pak v dalším vývoji přispělo k mimořádnému napětí na rozvědce to, že byla ztotožněna kritika konkrétních osob ve státní bezpečnosti, zodpovědných za deformace 50. let s kritikou celého aparátu státní bezpečnosti. I tato skutečnost přispěla k tomu, že kolektiv rozvědky poslužební a stranické linii

věnoval takovou pozornost prosazování názorů na osamostatnění rozvědky a jejímu oddělení od státní bezpečnosti.

Předlednové postavení rozvědky spolu s těmito okolnostmi a s obavami, o sociální a existenční jistotu pracovníků byly závažným podnětem, aby rozvědka usilovala o legalitu svého postavení. Zpracovaná "problémová analýza čs. rozvědky" ukázala stranickým a státním orgánům problematiku rozvědky v širších souvislostech, za podmínek, kdy v této době vedení MV prakticky rozvědku neřídilo.

Význam dubnového pléna ÚV KSČ byl v rozvědce především spojován s přijetím akčního programu strany a kádrovými změnami ve vedení strany a státu. Při celkovém kladném přijetí akčního programu strany diferencují se názory na téze akčního programu, týkající se postavení a činnosti bezpečnosti, které byly přijímány většinou kriticky zvláště v praktické aplikaci v podmínkách státní bezpečnosti. Kategorický zákaz činnosti na vnitřní problematice spolu s odkrýváním metod práce ve sdělovacích prostředcích se ve svých důsledcích dotkl negativně i rozvědky.

Exploze kritiky masových sdělovacích prostředků proti straně a rozhodujícím mocenským státním orgánům, vystupňovaná po aféře Šejny zvyšovala vážné obavy i u pracovníků rozvědky z diskreditace a oslabování vedoucí úlohy strany a z podléhání tlakům mimo stranu. Současně však se různily názory na stupeň nebezpečí, které pro stranu a polednový vývoj představují sektářsko - dogmatické síly. Při uznávání existence, vlivu a pozic těchto sil ve straně a v mocenských orgánech, zejména těsně po lednu se však většina pracovníků rozvědky obávala extremistických

antisocialistických sil, které již tehdy měly značný vliv na tvorbu veřejného mínění.

Po dubnovém plénu ÚV KSČ začala v rozvědce práce na jejím akčním programu. Jeho návrh měl řešit hlavní dosud neřešené problémy postavení, zaměření a vnějších vazeb v návaznosti na zásady zahraniční politiky, vyjádřené v akčním programu strany. Akční program pomohl propracovat návrhy na legalitu rozvědky, na právní a sociální postavení jejích pracovníků. Hlavní diskutovanou otázkou kolem návrhů akčního programu rozvědky se staly věcně správné avšak rozdílně chápané návrhy na řešení komplexu sociálně-právních a kádrových otázek. Napjatá atmosféra ve veřejnosti ve vztahu k mocenským složkám státního aparátu zvyšovala nervozitu a existenční nejistotu pracovníků.

Výsledky květnového pléna ÚV KSČ byly na rozvědce přijaty jednoznačně kladně proto, že reagovalo na obavy ze vzrůstajícího vlivu pravicových sil. Objasnění jeho závěrů a významu prováděné členem předsednictva ÚV KSČ s. Slavíkem bylo však nedostatečné. Podobně jako v celé straně i v aparátu rozvědky nedošlo k praktickému organizačnímu zajištění jeho usnesení. V aparátu rozvědky se objevovaly pochybnosti, zda jsou brány při hodnocení situace ve státě v úvahu materiály rozvědky a kontrarozvědky o činnosti pravicových sil a jejich spojení do zahraničí. Výhrady pracovníků rozvědky k činnosti sdělovacích prostředků se dále stupňovaly. Rostly výhrady k nedůslednému postupu vedení strany k tlakům pravicových sil.

Nedocení vážné situace ve státě, postavení a úkolů bezpečnosti vedením strany a státu vedlo k tomu, že na rozvědce i přes řadu kritických připomínek se dále prosazuje linie na osamostatnění rozvědky při nutně správném požadavku zákoně upravit její postavení institucionálně ji chránit. To si vynucoval již sám fakt, že i rozvědka se stala předmětem skandalizace tisku (články Literárních listů a Reportéra o rezidentuře v New Yorku, články Práce o Laušmanovi a jiných akcích rozvědky).

Situaci na rozvědce komplikovala skutečnost, že ve vedení rozvědky se zjevně projevovala nejednota a rozdílnost názorů. Osobní situace a služební postavení tehdejšího náčelníka rozvědky s. plk. Housky bylo velmi složité. Vnější i vnitřní vztahy mu neumožňovaly plnit řádně svoji funkci. Tím řízení rozvědky značně až do jeho odvolání trpělo a vyvolávalo různé tlaky na řešení této situace.

Rozvědka i za nového ministra s. Pavla nebyla řízena. Zdá se, že od června se problém zařazení a řízení rozvědky stal součástí sporu dvou koncepcí na řešení postavení bezpečnosti ve stranickém a státním vedení. Postup s. Pavla i ve vztahu k stranickému orgánu na rozvědce do června 1968 vyvířoval nespokojenost a dával podnět k různým úvahám o jeho postoji k bezpečnosti a cílech, které sleduje. Velmi kriticky byl stavěn do protikladu jeho na jedné straně intenzivní kontakt s novináři, na straně druhé naprostý nezájem o stav v bezpečnostních složkách.

Živou otázkou v polednovém vývoji byly zveřejňované materiály o nezákonnostech 50. let. Převažujícím názorem bylo, že chybou a neštěstím pro bezpečnost bylo nedůsledné a nevhodné analyzování pocílu bezpečnosti na deformacích a vyvození definitivních organizačních a kádrových závěrů ve složkách bezpečnosti. V této souvislosti se znovu diskutovala téze o nadřazování bezpečnosti nad stranou v minulých letech, která byla odmítána a žádáno vyvození zodpovědnosti za deformace i aparátu justice a v řadách politických činitelů. Posuzování těchto otázek záviselo od zkušeností a délky služby pracovníků v bezpečnosti. Pověsti o různých seznamech soudruhů, kteří sloužili v padesátých letech měly vliv i na přístup pracovníků k politickým problémům. (Na rozvědce byl zpracován pouze seznam pracovníků, kteří sloužili v 50. letech v kontra-rozvědce a ve vyšetřovacích součástech, pro potřebu práce rehabilitační komise MÚ s cílem, aby nedocházelo k jejich dekonspiraci). Všeobecně byla odsuzována paušalizace útoků proti bezpečnosti jako celku ve sdělovacích prostředcích.

Za vážný nedostatek vedení strany a státních orgánů byl považován neprincipiální postoj činnosti K 231, KAN a k přípravným výborům soc. dem. strany. Většina pracovníků rozvědky byla nespokojena s tím, jak činností sdělovacích prostředků a nerozhodným postojem některých činitelů strany, bylo zneváženo stanovisko předsednictva ÚV KSČ k akci 2000 slov a k akcím za zákaz lidových milic. Diferencované názory se projevíly v hodnocení cílů sledovaných signatáři 2.000 slov.

Někteří pracovníci v akci viděli nesprávně pouze akt v boji proti kognaticko-sektářským tendencím.

V období kolem dopisu pěti socialistických zemí a schůzky ve Varšavě byly vyslovovány obavy z roztržky a z dalšího vývoje. Současně však reakce pracovníků rozvědky nebyla jednoznačná. Část pracovníků se domnívala, že jde o nepochopení situace v ČSSR ze strany socialistických zemí, jiná část viděla hlavní vinu v nedůsledné politice vedení KSČ. Rozdílné byly názory na účast KCČ na schůzce ve Varšavě. Stupňování antisovětských útoků masových sdělovacích prostředků v tomto období nezůstalo bez vlivu na část pracovníků rozvědky. Jednání v Černé n/T. a v Bratislavě přineslo dočasné uklidnění, dané přesvědčením většinou soudruhů, že při těchto jednáních byly vyřešeny existující rozpory. Když však pokračovaly další akce (Hide Park , Staroměstské náměstí, demonstrace před budovou ÚV KSČ) obavy z toho, že vedení strany nezvládá situaci , rostly. Pracovníkům rozvědky nebyly v té době tak jasné existující rozpory ve vedení strany, fakta o dohodnutých závěrech při jednání se socialistickými státy a jejich neplnění z naší strany.

Ve služební činnosti letních měsíců před srpnem bylo možno zaznamenat další pokles aktivity celé rozvědky.

V důsledku omezené informovanosti pracovníků o jednáních^s představiteli socialistických států a o vývoji vzájemných vztahů byl vstup vojsk Varšavské smlouvy na území ČSSR pro většinu soudruhů překvapením. V hodnocení vstupu vojsk se navenek všichni příslušníci rozvědky ztotožnili se

stanovisky předsednictva ÚV KSČ a státních orgánů. V průběhu srpnových událostí a po podepsání moskevských protokolů dochází k vyhocení diferenciací názorů a postojů počínaje vyslovením naprostého souhlasu se zásahem až po otevřené protisovětské výpady, jako např. stržení sovětské vlajky, svévolné opuštění zaměstnání, pomlouvání soudruhů, kteří se stýkali se sovětskými představiteli a zabezpečovali stravování sovětské vojenské jednotky apod. Značná různost názoru se projevovala na dílčí aspekty srpnových událostí jako např. 14. sjezd, kooptace do ÚV, činnost Pavla, hodnocení činnosti rozhlasu.

Opatření, provedená v té době tehdejšími náměstky ministra s. Šalgovičem a s. Houskou (izolování 27 pracovníků rozvědky a zbavení možností vykonávat jejich funkce) nesporně ovlivnila další průběh srpnových událostí na rozvědce. I když tato opatření byla zduvodněna mimořádnou situací a nutností udržet pořádek, byla většinou pracovníků rozvědky přijata nepříznivě, nebo s vyhradami. Platforma výběru těchto pracovníků a forma, jakou byla internace provedena, zůstala neobjasněna. Posouzení všech aspektů tohoto opatření nelze provést bez ujasnění souvislostí, jdoucích za rámec rozvědky. Pověřené vedení rozvědky v čele s plk. Žemlou provádělo v té době opatření k zabezpečení aparátu centrály a rezidentury a neprovedlo žádná opatření, která by byla v rozporu s platnými zákony a usneseními stranických a státních orgánů.

Jinak celkovou situaci na rozvědce, která byla silně ovlivněna hysterií, šířenou rozhlasem, lze charakterizo-

vat jako velmi složitou, chaotickou, kdy lidé jednali převážně pod vlivem emoce.

Závažným předělem v diferenciaci názorů v posrpnovém období byla zrada dvou pracovníků rozvědky, která v případě BITTMANA z rezidentury Vídeň byla způsobena jeho účastí v činnosti extrémních pravicových sil v období srpna ve Vídni, komplikovanou rodinnou situací. K podrobnému prošetření motivace této zrady a pracovních důsledků byla ustavena zvláštní komise. Analýza rozsahu zrady a vyvozování příslušných závěrů stále pokračuje.

II. Hodnocení současné politické situace na rozvědce.

Rozvědka byla v plném rozsahu informována o obsahu moskevských dohod a většina pracovníků s nimi vyslovila naprostý souhlas. U části pracovníků byly vyslovávány výhrady pod vlivem jejich minulých postojů a v důsledku nejednotné interpretace a přístupu k jejich plnění ze strany některých stranických představitelů. Byly i případy odmítnutí moskevských dohod se snahou k pasivní resistenci. Návrat náčelníka rozvědky s. pplk. Čady a jeho zástupce pplk. Nováka do funkcí byl provázen trvajícím nedůvěrou v jejich rožnost a schopnost konsolidovat poměry na rozvědce a spolupráci se sovětskou a ostatními socialistickými rozvědkami. Určitou dobu trvalo vedení rozvědky, než si uvědomilo, jakými cestami by se práce rozvědky měla ubírat. Frojevovalo se to např. v přístupu

k problémům novodobé emigrace, v určitém váhání při řešení důsledků zrahy BRYCHTY, v nedostatečném ideovém vedení rezidentur a ve váhavosti k aplikaci moskevských dohod v rozvědce.

Po srpnu pokračuje s větší intenzitou názorová výměna na půdě stranických organizací, která zesiluje zejména po listopadovém plénu ÚV KSČ. Diskuze se zaměřují zejména na otázky nacionalismu a internacionalismu, jednoty strany, činnosti sdělovacích prostředků a k problémům novodobé emigrace (Šik, Goldstücker, Hanzelka a další). Pracovníci rozvědky vyjadřují ve zvýšené míře kritický názor na činnost sdělovacích prostředků, k dále pokračující nejednotě a nerozhodnosti vedení strany a uvědomují si nutnost zásadních opatření ke konsolidaci vztahů k socialistickým státům.

Při zásadním souhlasu s plněním akčního programu strany i v nových podmínkách je většině příslušníků zřejmá nutnost jeho modifikace, zvláště v aplikaci na činnost bezpečnosti. V souladu s novými podmínkami se ukázalo nereálné setrvávat na požadavcích samostatné rozvědky a naopak při požadavku oborové samostatnosti rozvědky zesílit její pracovní vazby s kontrarozvědkou.

Práce na akčním programu rozvědky se tím dostala do nové fáze se zdůraznění těchto faktorů: zvýšení informovanosti vedoucích činitelů strany a státu o mezinárodních otázkách důležitých pro posuzování našeho vnitřního společenského vývoje, propracování dokonalého informačního systému ve státě, zvýšení podílu úseků rozvědky se zarěšením na

činnost nepřátelských rozvědek i v souvislosti s novodobou emigrací, otázky psychologické války, problémy vnitřní organizace rozvědky v podmínkách federalizace a problémy právní a sociální jistoty pracovníků.

Vedení rozvědky i celoutvárový výbor KSČ si postupně začínaly uvědomovat narůstající nespokojenost s neřešením řady shora uvedených otázek a nutnost jejich řešení. I když vedení pracovalo v časově náročné atmosféře na problémech spojených s federativním uspořádáním rozvědky, došlo v té době k definitivnímu schválení akčního programu rozvědky a jeho plnému přijetí celým kolektivem. Před vedením rozvědky a kontrarozvědky stojí velmi vážný problém, řešit rozporné formulace akčních programů obou složek v práci proti nepřátelským rozvědkám a emigraci v zahraničí.

Služební i stranický aktiv si však uvědomoval, že důsledné řešení politických a pracovních problémů na rozvědkě však může přinést jen nové, minulým obdobím nezatížené vedení rozvědky.

Listopadovou rezoluci ÚV KSČ uvítala převážná většina pracovníků rozvědky jako v dané situaci jedině možné východisko k realizaci pozitivních stránek polednového vývoje a jasného oddělení od extrémů, které polednový vývoj provázely. Současně však byly na základě opětovně se vyskytujícího nejednotného přístupu k jejímu výkladu některými členy ÚV KSČ a nedostatečné rozhodnosti vedení strany při jejím prosazování, zejména ve sdělovacích prostředcích vyslovovány ve

ve větší míře obavy, aby listopadovou rezolucí nepostihl stejný osud, jako rezoluci květnového pléna. Ve srovnání s květnovým plénem byly závěry listopadového pléna projednány ve stranických organizacích na základě referátu s. Štrogala, Hamouze a Pelnáře daleko důkladněji i s aplikací na podmínky stranické a služební práce na rozvědce. Probíhal viditelný pozitivní proces sjednocování na bázi listopadové rezoluce. Byla však určitá malá část pracovníků, která nesouhlasila, zejména s hodnocením negativních stránek polednového vývoje a s důslednou realizací moskevských dohod.

Podobné diferencované názory příslušníků přibližně ve stejné proporcii byly i k řadě dalších jevů, které se po listopadovém plénu u nás vyskytovaly, jako např. otázky sjezdu KS českých zemí, odložení sjezdu KSČ, volby do zastupitelských orgánů, diskuze kolem návrhu na předsedu federálního shromáždění, studentské stávky apod.

Jasně vyhraněné názorové rozdíly po listopadové rezoluci spojené s kritikou nedostatečné úrovně práce stranického orgánu na rozvědce vedou k tomu, že na prosincovém stranickém aktivu většina stranických organizací a členů strany se vyjádřila v souladu se stanovami strany k nutnosti svolat mimořádnou konferenci v březnu 1969, která zvolit nový stranický orgán.

Stranická práce se od té doby důsledněji orientuje na plnění a prosazování listopadové rezoluce a na sjednocování pracovníků rozvědky na jejím základě.

Rozhodující pro konsolidaci politické a pracovní situace na rozvědce bylo jmenování nového vedení rozvědky v polovině prosince, jeho rozhodnost prosadit závěry listopadového pléna ÚV v oblasti ideového sjednocení pracovníků, v pracovní kázní a v praktické operativní práci. Nelze v této souvislosti pominout byt' ojedinělé názory, které rozhodnost nového vedení při prosazování potřebných organizačních a kádrových opatření tendenčně zkreslují s tím, že na jejich základě může dojít k návratu ke kádrové politice z předlednového období.

Nástupem nového vedení došlo k upevnění ideového i pracovního řízení rezidentur. Dvojí vyhrocení vnitřpolitické situace v republice v r. 1969 (prohlášení předsednictva ÚV KSČ ze 4. ledna a události kolem smrti Palacha) vedla v návaznosti na rozhodný postoj k vedení rozvědky k tomu, že řada kolísajících pracovníků rozvědky hlouběji pochopila další neúnosnost vyvolávání krizových situací, nutnost rozhodného a jednotného vystoupení vedení strany a státu a tak se dále přiblížila k přijetí podstaty listopadové rezoluce ÚV KSČ.

Podle dílčích informací byla v polednovém vývoji obdobná situace na rezidenturách, kde šlo o komplikovanější proces ovlivňovaný celkovou situací v legalizačních úřadech, postoji titulářů a vnějšími vlivy diferencovanými teritoriálním umístěním rezidentur. Lze předpokládat, že proces konsolidace a sjednocování názorů na platformě listopadové rezoluce na rezidenturách bude složitější a dlouhodobější.

III. Hlavní závěry .

Celý polednový vývoj na čs. rozvědce byl provázen všemi typickými rysy, které jak v pozitivním, tak v negativním směru působily ve straně a ve společnosti. Podobně jako ostatní mocenské orgány i rozvědka byla nucena, i když v pozdějším období a v menší míře, se bránit vnějším tlakům.

Nutnost provedení hlubší analýzy služební i stranické práce na rozvědce nebrání však stanovení některých předběžných závěrů :

1) Jsme toho názoru, že při správném záměru odstraňovat deformace v bezpečnosti a provést přestavbu její struktury, nemělo dojít k takovému ochromení některých významných složek bezpečnostního aparátu, jak k tomu došlo. To, že rozvědka prakticky do srpna 1968 nebyla řízena a byla nucena se bránit a bojovat za legalitu, způsobilo, že nemohla objektivně plnit v plném rozsahu své poslání.

2) Předlednové deformované řízení rozvědky a malý zájem vedení strany a vlády o otázky bezpečnosti vůbec a řada dalších faktorů ve vnitřním životě rozvědky způsobily, že služební a stranické vedení rozvědky se zaměřilo především na prosazení legality rozvědky, její institucionální ochrany, vnějších vazeb rozvědky, zpracování akčního programu rozvědky a řešení sociální a právní jistoty pracovníků. Ve služebním i stranickém životě převládalo úsilí opřené o některé racionalizační pohledy již z předlednového období dosáhnout samo-

statného postavení rozvědky. Tento názor bylo možno považovat za oprávněný do květnového pléna. Po květnovém plénu, které signalizovalo vážnou situaci v zemi, bylo prosazování tohoto požadavku bez přihlédnutí k celkové státobezpečnostní situaci ve státě již politicky přinejmenším sporné.

3) I na rozvědce byly v celém polednovém období nedoceny mezinárodní faktory, zejména zostrující se třídní boj v mezinárodním měřítku, akce imperialistických států na prohlubování rozporů mezi socialistickými státy a vážné obavy zemí Varšavské smlouvy k některých negativním jevům polednového vývoje.

4) Ve složité situaci se podařilo na rozvědce udržet kontinuitu každodenní operativní práce centrály a rezidentur. Rozvědka v té době získala i řadu dobrých zpravodajských podkladů po linii politické, vědeckotechnické a bezpečnostní. Byly však vyslovávány pochybnosti, zda k těmto materiálům stranické a státní vedení vůbec přihlíží.

5) Vážný dlouhodobý dopad na činnost rozvědky mají v historii čs. rozvědky první dva případy zrahy jejích pracovníků. Rozsah a hloubka prováděných opatření k likvidaci a lokalizaci důsledků zrahy staví služební vedení rozvědky před velmi vážnou situací. Současně potvrzují mimo jiné potřebu principiální kádrové politiky, náročné ideové práce a profesionální obráhy aparátu rozvědky.

6) V polednovém vývoji zejména po květnu 1968 došlo k zeslabení spolupráce se socialistickými rozvědkari. Vedle příčin daných komplikacemi ve vztazích po linii strany a státu, měl na zeslabení kontaktů vliv i složitý vývoj na čs. rozvědce, změny ve vedení, unikání některých informací z čs. rozvědky (např. zveřejnění návštěvy náčelníka rozvědky NDR Wolfa v Literárních listech) odraz srpnových událostí na rozvědce, zrada dvou pracovníků a emocionální posuzování vstupu vojsk Varšavské smlouvy některými pracovníky rozvědky apod. V posrpnovém období, zejména po listopadové rezoluci ÚV KSČa po jmenování nového vedení rozvědky dochází k postupné normalizaci.

7) Stejně jako ve straně a v celé společnosti nebyl aparát rozvědky ušetřen poměrně značné názorové diferenciací i v zásadních otázkách. Rozvědkářská se nevyhnula i takovým jevům, jako masová psychóza, obranářství, existenční nejistota apod. Specifičnost rozvědky by vznik takových krajních situací neměla připouštět. Příčiny a vývoj diferenciací na rozvědce má stejné důvody, jako v celé straně, zesilované útoky proti bezpečnosti jako celku. Důležitými mezníky diferenciačního procesu byly květnové plénum, srpnové události, listopadové plénum a události ze začátku roku 1969. Velmi pozitivním činitelem sjednocování názorů je vývoj po listopadovém plénu, včetně ustavení nového vedení rozvědky. Podle našeho názoru proces sjednocování na platformě listopadové rezoluce se vyvíjí pozitivně a relativně rychleji, než v jiných úsecích státního aparátu.

8) Stranický orgán a organizace na rozvědce v polednovém vývoji dosáhly aktivizace členů strany a zpracovaly řadu pozitivních návrhů na zlepšení úrovně stranické práce (např. Návrhy na statu hlavního výboru na rozvědce) zlepšily práci s aktivem, podstatně pomohly v prosazování návrhů na legalitu rozvědky a ve zpracování akčního programu rozvědky, zlepšily informovanost na rozvědce. Práce stranických organizací však nebyla v celém polednovém období rovnoměrná, málo pozornosti bylo věnováno ideologické práci a příliš mnoho pozornosti řešení služebních otázek. CÚV KSČ na rozvědce neanalyzoval v dostatečné míře, zejména v posrpnovém období názorovou diferenciaci v organizacích, málo účinně pomáhal jejímu pozitivnímu vývoji a dostal se do rozporů s většinovým míněním stranických organizací. Tato kritika vyústila na prosincovém aktivu v požadavek svolání mimořádné konference a volby nového stranického orgánu. Při hodnocení úrovně práce CÚV KSČ je třeba vzít v úvahu, že prakticky v celém polednovém období do dnešní doby nebyl řízen vyšším stranickým orgánem a musel hodně času a námahy věnovat získávání nezbytných informací pro svoji práci.

CÚV a stranický kolektiv na rozvědce nedocenil specifiku stranické práce na rozvědce, která mu respektovat zvláštní charakter a postavení aparátu a nemůže dopustit vznik tak vážných názorových neshod, které se nutně musí odrazit v úrovni kázně, konspirace a v celé služební práci.

Podkladová zpráva rezidentury VÍDEŇ k rozboru
situace na čs. rozvědce.

Zpráva si klade za cíl objektivně charakterizovat názory i jejich vývoj v kolektivu rezidentury v období od ledna 1968 do současné doby.

Lednové plénum bylo přijato celou rezidenturou jako nutné a pozitivní východisko ze stagnace, do které se dostala strana a celá společnost. Vycházelo se přitom ze stanoviska, že nastoupený vývoj bude stranou řízen. Toto očekávání nebylo splněno a proto většina rezidentury zaujala kritické stanovisko k mládežnickým mítingům, zejména ke skladbě řečníků a názorům, které řada z nich pronášela. V pokračujícím vývoji pak převládl názor, že strana nestojí v čele společenského pohybu a že ÚV nemá situaci v rukou. V této době vznikl na rezidentuře Brychtův návrh, jím osobně zpracovaný a předaný na centrálu, který navrhoval snížení stavu rezidentury a některá další pracovní opatření. Kolektiv rezidentury návrh neznal a zaujímal k postupu Brychty kritické stanovisko. Stejně tak byla kriticky hodnocena náčelnická akce na Orlíku, ve které větší část rezidentury viděla akci zaměřenou na změnu vedení správy a představující odraz obdobných akcí ve stranickém a veřejném životě ČSSR.

Dubnové plénum a zejména přijetí Akčního programu bylo opět přijato se souhlasem celého kolektivu. Akční program se stal podkladem pro přehodnocení vlastních plánů práce, zejména z hlediska koncepčního pojetí. Velmi kritické stanovisko bylo zaujato ke thezi, tlumočené například zástupcem mezinárodního oddělení ÚV KSČ na konferenci místního

výboru ZÚ, že strana musí o vedoucí postavení bojovat s jinými politickými silami a že může také moc ztratit. V tomto období byla také zcela jednoznačně vyslovována ostrá kritika na činnost sdělovacích prostředků a dále zesílil názor, že strana vydává jednu mocenskou pozici za druhou.

Změny ve vedení státu byly přijímány z větší části se souhlasem. S nesouhlasem se setkal odchod s. Lenárta a příchod nového ministra vnitra s. Pavla a ministra Borůvky. Naproti tomu nikoho nemrzela odchod s. Kudrny z MV. Tento postoj byl pochopitelně ovlivněn známým postojem s. Kudrny k rozvředce.

V období sílících kritických připomínek k vnitropolitickému vývoji se koná květnové plénum. Rezydentura přijímala jeho výsledky s uspokojením, protože očekávala, že plnění závěrů povede ke konzolidaci strany a stabilizaci vnitropolitické situace. Sílila však již také obava a to, zda se podaří závěry realizovat. Obavy vycházely ze zkušeností, které se projevily po dubnovém plénu a zejména v přístupu k Akčnímu programu. S naprostým souhlasem byl přijat závěr o pravém nebezpečí zejména proto, že v kolektivu převládá názor, že v pohybu jsou společenské síly, které hledají příležitost k revanši za únor 48.

Důležitou otázkou pro krystalizaci názorů se staly nezákonnosti minulého období a rehabilitace. Rezydentura zastávala názor, že je nezbytné odčinit prokázané nezákonnosti a vytvořit podmínky, aby se nemohly opakovat. Současně s tím však byl odsuzován způsob, jakým těchto skutečností bylo využíváno k politickému boji proti straně a bezpečnosti jako celku a to často na úrovni bulvárních kapitalistických novin.

Obdobný přístup byl zaujímán i k rehabilitacím, protože logicky vyplývá z postoje k nezákonnostem. Byly však vyslovovány obavy, aby nedošlo k pokusům o rehabilitaci těch sil, které byly právem postiženy po únoru 1948. Stejně tak

se objevovaly pochybnosti o objektivitě některých rehabilitačních procesů a to proto, že závěry byly ve sdělovacích prostředcích dělány ještě před zahájením procesu a tím bylo ovlivňováno veřejné mínění a soud sám. Tato praxe hrubým způsobem porušovala všude na světě platné normy.

V důsledku všech těchto okolností bylo kritizováno vedení strany, které sice přijalo závažná, situaci odpovídající a se souhlasem členů se setkávající usnesení, ale které při jejich realizaci bylo nedůsledné a málo pevné. Kolektiv rezidentury byl přesvědčen, že strana přestávala být určující politickou silou společnosti, že dodatečně řeší problémy, které nastoluje někdo jiný. Zejména ostře byla kritizována ztráta vlivu nad sdělovacími prostředky, které v konečném důsledku svého působení vytvořily atmosféru zaměřenou proti straně a proti socialistickým zemím. Velmi nepříznivě byla přijata činnost těchto prostředků, zejména v období okresních a krajských konferencí, kdy byly do značné míry ovlivněny kádrové problémy a zejména výběr delegátů na 14. sjezd strany.

Všechny kritické názory byly utvrzeny po publikování 2000 slov a akcemi, které v této souvislosti byly zorganizovány.

Málo pochopitelný byl naprosto pasivní přístup ke vzniku KAN a zejména K 231. Maximální podiv byl vyslovován nad tím, že státní informační prostředky dělaly zejména v počátečním období K 231 propagační a organizátorské služby (termíny a místo ustavujících shromáždění apod.) Odmítavý názor na K 231 byl na rezidentuře zesilován i tím, že z rozvědné činnosti byla známa fakta o skutečných cílech vedení tohoto klubu.

Události kolem dopisu pěti stran a varšavské schůzky probíhaly v takovém časovém sledu, že na rezidentuře nevykrytalizoval jasný názor. Většinou byla čs. neúčast posuzována jako chyba. Z toho vyplývalo i nesouhlasné stanovisko ke kampani před schůzkou v Čierné.

Celkově lze říci, že v období leden až srpen nedošlo na rezidentuře k rozdílnosti názorů na základní otázky politického vývoje. Stanoviska jednotlivců měla sice odlišný stupeň souhlasu nebo kritiky daný informovaností nebo životní a stranickou zkušeností. Základní přístup však zůstal, alespoň ve vnějších projevech stejný. Převládá konečný názor, že situace v ČSSR narůstá k otevřenému konfliktu.

K diferenciaci v názorech pracovníků rezidentury došlo po vstupu spojeneckých vojsk do ČSSR. Vytvořily se 3 základní názorové skupiny. První skupina energicky vstup odsuzovala a ve vystupování zaujímala protisovětské stanovisko. Byla početně daleko nejmenší. Druhá - nejpočetnější skupina byla toho názoru, že vstup armád byl předčasný, že by sice k němu stejně došlo, ale až po otevřeném vnitřním konfliktu. Tato skupina byla vnitřně diferencována na pasivní, vnitřně nevyrovnanou část a na aktivní, která se snažila aktivně zmírňovat protisovětské nálady a vystoupení v rámci celého ZÚ. Konečně třetí skupina se netajila s názorem, že vstup byl nutný, protože vedení strany nemělo dost sil zvládnout narůstající, straně nepřátelské síly. Tato skupina rovněž aktivně vystupovala při zmírňování nálad. V rámci úřadu však se svým názorem otevřeně nevystupovala. Kolektiv rezidentury jako celku, až na známé 2 výjimky, přizpůsobil své vystoupení složité situaci ZÚ, která nedovolila otevřeněji vystupovat, aniž by byly poškozeny základní zájmy rezidentury.

Celé předsrpnové období mělo pochopitelně svůj dopad na práci rezidentury. Nedošlo k poklesu zpravodajské výslednosti, pouze u Brychty a s. Šafáře došlo k poklesu pracovní výslednosti. Ve vlastní práci se období projevilo pozitivně i negativně. Pozitivní působení bylo ve snazším přístupu ke stykům, kdy se pracovníci ZÚ stali zajímavými vzhledem k vnitropolitickému vývoji v ČSSR. Vzrostly sympatie u pokrokově zaměřených osob posuzujících československý vývoj z hlediska uveřejňovaných dokumentů. Rozvědne práci napomáhala i vysoká frekvence styků mezi Rakouskem a Československem.

Proti těmto jasným kladům se projevíly i vážné negativní dopady. Část agenturní sítě se začala v souvislosti s kampaněmi proti Bezpečnosti obávat o svoji vlastní bezpečnost. Začaly se objevovat pochybnosti, zda jsme v ČSSR schopni zajistit jejich bezpečnost. Celkové postavení rozvědky a její bezpečnosti bylo ohrožováno zeslabením postavení v legalizačních úřadech, diskusemi o obsazování míst. Krajně negativně působilo na myšlení všech lidí vystoupení nebo psaní Toningera, Krále, Štura a jiných. Nelze nezapomenout i publikované téze o tom, že viníky nezákonností Bezpečnosti z let padesátých je třeba hledat také v zahraničí na zastupitelských úřadech. K tomu přistupoval fakt, že viděno očima rezidentury, byla zeslabena řídicí činnost centrály, která působila dojmem diskusního klubu a nevojensky organizované složky. Navíc nemohla centrála plnit úkoly při práci v domácím prostředí v důsledku veřejné skandalizace Bezpečnosti a prováděním metodiky.

Všechny tyto skutečnosti vedly k obavám, že práce rozvědky bude znemožněna. K tomu přistoupily i osobní obavy pracovníků rezidentury. Vědělo se o připravovaných personálních změnách. Nikdo si nebyl jist, jak dlouho na rezidentuře zůstane ať již v důsledku interních změn nebo vnějšího tlaku. Tak jak rostla rozvědky nepřátelská publicita na stránkách čs. tisku, v rozhlase a televizi, rostla i obava o osobní bezpečnost pracovníků. Rezidentuře byly známy i případy diskriminace rodin příslušníků Bezpečnosti pro jejich příslušnost k rezortu. Navíc pak došlo i ke značnému napětí mezi námi a příslušníky vojenské rezidentury.

Je tedy možno říci, že objektivní působení předsrpnového období na práci rezidentury bylo negativní a vzbuzovalo velmi vážné obavy o další vývoj.

- 8 -

K názorovému vyhraňování na období po srpnu začalo docházet po projevech čs. představitelů, kteří se vrátili z Moskvy. Moskevské dohody byly přijaty s pochopením, protože obsahovaly závazky řešit prakticky všechny problémy, kte-

ré byly v polednovém období kritizovány. Dohoda o pobytu vojsk považována za nezbytnost, aby po období nacionalistických a antisovětských nálad byla zabezpečena příslušnost ČSSR k socialistickému táboru. Rovněž Brychtova zrada přispěla k výraznému uvědomění si, že rozvědčík nemá jinou cestu než tu, která je dána dohodami. Ještě před listopadovým plénem dochází na rezidentuře k vytvoření základního jednotného názoru na situaci, který byl formulován v dopise odeslaném CUV.

Rezidentura se domnívala a stále ještě domnívá, že konsolidace, zejména v českých zemích, probíhá pomalu a že vedení strany setrvává v některých chybách vyskytujících se již před srpnem. Jde zejména o váhavost, nedůslednost a neochotu nebo strach říkat straně i veřejnosti nepříjemnou pravdu, mnohdy v zájmu popularity. Zejména ostře je kritizována neschopnost vyřešit situaci alespoň v Rudém právu, televizi a rozhlase.

Rezidentura se i nadále domnívá, že Akční program je politickým dokumentem, majícím svoji platnost. Je však současně zastáncem stanoviska, že tento program tvoří celek, ze kterého není možno libovolně některé pasáže vypouštět.

Toto období je pracovní velmi silně poznamenáno Brychtovou zradou, o které nikdo od samého počátku nepochyboval, i když ze strany některých pracovníků ZÚ byly šířeny naivní teorie o únosu. V důsledku zrady vystoupily do popředí všechny slabiny rozvědky, zejména naprostá nepřipravenost celého aparátu řešit takovou situaci. Rovněž pomalý postup konsolidace, nejasné poměry nacentrále, nevýrazné řízení rezidentur, ochromovalo práci.

U agenturní sítě dochází z části k obavám, aby nebyla převzata sovětskou rozvědkou, zčásti je změna přijímána pozitivně z hlediska bezpečnosti. Nové zneklidnění se objevuje po kampaních proti ZÚ a zatčeních spolupracovníků, ke kterým dochází v důsledku Brychtovy zrady. Dochází rovněž k ochlazení styků, řada lidí se začíná pracovníkům rezidentury vyhýbat. Na druhé straně část styků přistupuje přátelsky,

ale na protisovětské základně. Není-li tato základna přijímána, styky se ztrácejí. Rezidentura se již v tomto období snaží aktivně informovat o závadových poznatcích získaných ve Vídni, která se stala místem setkání, dočasného nebo trvalého pobytu značného počtu předních politických, kulturních, vědeckých i žurnalistických činitelů. V tomto období před listopadovým plénem již rezidentura představuje akceschopný pracovní kolektiv, stojící bez výhrad k základním otázkám na linii strany.

Listopadová rezoluce byla proto přijata se souhlasem, i když je považována za kompromis, který ještě ponechává dost prostoru silám nesoucím odpovědnost za negativní rysy polednového vývoje. Kolektivu rezidentury jsou vcelku známy souvislosti kolem projednávání této rezoluce. V souvislosti s ní se výrazně objevuje požadavek aktivního vystupování pracovníků rezidentury proti straně nepřátelským a netřídním názorům, které se na ZÚ vyskytují. Znovu se objevuje požadavek rozhodnějšího a důslednějšího postupu vedení strany i státních orgánů při realizaci vlastních usnesení. Cítí se nutnost řešení vnitřní nejednotnosti vedení strany, obzvláště v souvislostech s rozdílným výkladem usnesení plén ÚV. Jako ožehavý problém, ztěžující konzolidaci, je považována dosud neřešená situace v rozhlase a televizi, které zůstávají bez vlivu strany a konečný efekt jejich působení je zaměřen proti moskevským dohodám, proti závěrům ÚV a dále živí již existující protisovětské nálady. Změnily se pouze vnější formy působení, účinek je však stejný jako před srpnem i v srpnu. Rovněž Rudé právo, podle názoru rezidentury, neplní funkci orgánu, který by důsledně, bez spodních tónů, bojoval za politiku strany. Některé další časopisy vydávané stranou (Květy, Dikobraz) působí vůbec proti linii strany. Také další majitelé časopisů jako ROH, ČSM a jiní, připouští, aby jejich tiskové orgány měly linii, která odporuje politice zastávané těmito organizacemi v Národní frontě.

Za této situace, kdy legální čs. tisk, tiskne jen jednostranně zaměřené články odpovídající linii tvůrčích svazů, považuje většina rezidentury existenci Žpráv, jejichž úroveň se podstatně zvýšila, za užitečnou do té doby, dokud

nebude překonána dosavadní jednostrannost a tedy neobjektivnost čs. tisku.

Vysílání VLTAVY není naproti tomu děláno dobře jak po obsahové, tak po formální stránce a neprospívá vývoji situace.

Pokud jde o stávkou vysokoškoláků, domníváme se, že politické aktivity a zdravého kritického přístupu bylo a je zneužíváno k vytvoření politicky aktivního nástroje proti politice vedení strany. Jednoznačně je odsuzována neschopnost školských orgánů zabránit stávkovým akcím na středních školách. Tím bylo tolerováno hrubé porušení platných školních řádů těchto škol.

Považujeme rovněž za potřebné konstatovat, že o kijevské schůzce chybí jakékoliv informace a proto je možno k ní mít jen spekulativní názory. Domníváme se, že její nutnost byla vyvolána pomalým postupem konzolidace a zvyšující se aktivitou a agresivitou těch sil, které měly a mají vliv na negativní vývoj společnosti.

Prosincové plénum ÚV KSČ nesplnilo podle našeho názoru očekávání ani v oblasti politické ani ekonomické.

Podle názoru rezidentury vyžaduje normalizace práce na rozvědce splnění nebo řešení těchto problémů:

- a) Upevnění vedení ve všech stupních lidmi, kteří mají k současné politice strany jednoznačný přístup a aktivně ji podporují a prosazují.
- b) Skončit diskuse a manifestační prohlášení a vytvořit z rozvědky pevně organizovanou a řízenou součást.
- c) Zákonně upravit postavení rozvědky a dát tak jejím pracovníkům právní jistotu.

- d) Postavit na pořad dne otázku odchodu těch pracovníků, kteří v srpnu a po srpnu aktivně jednali z protisovětských pozic a těch, kteří se do dnešního dne nedokázali vyrovnat s moskevskými dohodami.

- e) Intenzivně plnit plány práce s přihlédnutím k novým okolnostem způsobeným zradou.

Názory, stanoviska a hodnocení obsažená v tomto podkladovém materiálu byla zpracována na základě tezí prodiskutovaných a schválených ve vedení rezidentury. Ve svém celku zpráva podává obraz o současných názorech i jejich vývoji, orgánů rezidentury Vídeň.

Zpracoval: mjr. Š e d i v ý

V Praze dne 29. ledna 1969